

בצורת הפתח ולחי וקורה. [נפסי ביראות, אעפ"י שאין ברוחבן ט"ז, שכן משמע מסתימת המשנה שמדובר בכל פסים, גם אלו שאין בתוכן רוחב ט"ז אמה – י"ל שאם רשות הרבים מקפת הפסים מכל צד, הרי שם רשות הרבים יש על הכל והיא בוקעת בין הפסים ומבטלתם. גם י"ל שמפני שאינן מחיצות גמורות אלא פסים, מתבטלות בקל בבקיעת רבים. וכ"מ בר"ן].

'שבילי בית גלגול (הריטב"א גרס: גלגל)... כל שאין העבד יכול ליטול סאה של חיטין... אילימא רבנן, השתא ומה התם דניחא תשמישתא אמרי רבנן לא אתו רבים ומבטלי לה מחיצתה, הכא דלא ניחא תשמישתא לא כל שכן?! משמע שאותם שבילים תלולים הרי הם כאלו המתלקט עשרה טפחים מתוך ארבע אמות, שעל כן לחכמים רשות היחיד הם (ר"ן ועוד).

ואם תאמר, אם כן מדוע צריך שהעבד אינו יכול ליטול סאה ולרוץ? י"ל שהוא הוא השיעור; כל שאין העבד יכול ליטול היינו מתלקט עשרה מתוך ארבע (ר"ן. וע' גם ר"ש טהרות ו, טו; תו"ח). והתוס' פירשו שאם העבד יכול לרוץ, אפילו מתלקט עשרה מתוך ארבע נוח תשמישו קצת והרבים מבטלים המחיצות לרבי יהודה.

'כל היכא דלא ניחא תשמישתא מסרה ליחיד'. ואם רצו המצרנים לסתמן וליטלן לעצמם – הרשות בידם, וכיון שכן אינם דומים לדגלי מדבר שהיה מסור לרבים (עפ"י ריטב"א).

'אבל לבור היחיד עושין לו מחיצה. דברי רבי עקיבא. רבי יהודה בן בבא אומר... ולשאר עושין חגורה גבוה עשרה טפחים'. יתכן שנקט 'חגורה' משום שמתירים לו על ידי חבלים, כפי שאמר חנניה (לעיל יח.). 'חבלים לבור'. ורבי עקיבא שנקט מחיצה, אינו מתיר ע"י חבלים אלא במחיצת שתי וערב (כן צדד הריטב"א, וכן פירש ריבב"ן. וכן מורה לשון רש"י והא"ו והר"ד. ואולם מהתוס' ור' יונתן נראה שהכוונה למחיצה ממש, ו'חגורה' בא לומר שיקוף מכל צד, שלא כפסים).

דף כג

'שומירה' – בקביעות. 'או בית דירה' שבעל הבית דר שם, אפילו רק לפרקים (רבנו יהונתן). ור"ח בן שמואל כתב שידורו שם תדיר. ולדבריו החידוש ב'בית דירה' הוא אעפ"י שהוקף ולבסוף פתח, ואפילו בגינה שהורעים מבטלים הדירה (ערשב"א).

'אפילו אין בה אלא בור, שיח' להתקבץ בהם מי גשמים, שנראה שלצורך אדם הוקפה. 'או מערה' – להסתופף תחתיה מפני החמה ולהתענג בה (רבנו יהונתן).

זאפילו היא כבית כור' – אבל לא יותר (כמבואר בגמרא להלן כו.).

(ע"ב) 'כי תנן נמי מתני' [יתר על] פי שנים ברחבה תנן'. אינו משבש לשון המשנה אלא מפרשה; רבי אליעזר במשנה התייחס לחצר המשכן [ולא על שבעים אמה ושיריים שדיברו בה התנאים שלפניו] שממנה למדנו שיעור בית סאתים, ועליה אמר שאם היה ארכה יתר על רחבה אפילו אמה אחת – אין מטלטלים בתוכה (ר"ן).

ואולם דברי רבי יוסי ודאי אינם מתפרשים על חצר המשכן, לומר שיועיל פי שנים מצורת החצר. אלא רבי אליעזר בלבד שנה משנתו במקום אחר וקאי אחצר המשכן, והובאו דבריו במשנה כלשונו.

נָטַע רוּבוּ – הרי הוא כחצר ומותר. ודוקא בגלל שהקיפו לדירה, אבל אילן בפני עצמו המשמש להסתופף בצלו, אין נחשב משום כך 'מוקף לדירה' (עפ"י חרושים ובאורים).

לר"ש נמי כיון דנזרע רוּבוּ הוי ההוא מעוטא בטיל ליה לגבי רוּבוּ והוה ליה קרפף יותר מבית סאתים ואסור... אין להוכיח מכאן לכל מקום, שהמיעוט הבטל לגבי רוב מצטרף אליו ומשלים את שיעורו, כמו כאן שהמיעוט שאינו זרוע מצטרף לרוב הזרוע ועושהו כיותר מבית סאתים זרוע – כי כאן אין אנו דנים משום 'ביטול ברוב' או מדין 'הלך אחר הרוב' אלא מדין 'רובו ככולו'; כלומר דבר אחד המורכב מרוב ומיעוט שונים, שמו נקבע לפי החלק המרובה. הלכך בדין זה אף המיעוט משלים לרוב מפני שהכל דבר אחד, אבל תערובת של רוב ומיעוט שאנו באים לדון משום ביטול ברוב, י"ל שהמיעוט המעורב אינו מקבל את שם הרוב הלכך אינו מצטרף אליו ומשלימו, וכמו שכתבו התוס' בזבחים עה (עפ"י קהלות יעקב עירובין ט זבחים לד. ע"ש. וע' סברא נוספת בשו"ת אבני נזר או"ח תפ"ד. וע"ש תפג, ז).

וע' בבאור הלכה (ט ד"ה אלא. ושם במשנ"ב י, יא) בדין בגד העשוי ברובו מחתיכה ממין החייב בציצית ומיעוטו מחתיכה ממין הפטור, שמשמע במג"א שחייב כי הולכים אחר עיקר הבגד. והוה כענין המבואר בסוגייתנו. [וצ"ע בספר שו"ת הלכות ט, ה; י, יד שהבין מהבאה"ל שאין החתיכה הקטנה משלימה לשיעור חיוב]. עוד בגדר דין 'רובו ככולו', ע' במובא ביוסף דעת זבחים כו.

דף כד

קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה, כיצד הוא עושה – פורץ בו פירצה יותר מעשר וגודרו ומעמידו על עשר' – לשם דירה, כלומר שרוצה להשתמש בו תדיר. ונראה מדברי הרי"ף והרמב"ם שאפילו לא פתח בו בית, כל שמגלה בדעתו שיכנס ויצא בו תמיד, או שהדבר נראה לעינים כן – מותר (תורת חיים).

א. ע' בשער הציון (שנח סקכ"א) שצדד לומר עפ"י הרמב"ם, שכל שמתקן ההיקף כדי שיהא עליו שם דירה ויהא מותר לטלטל בו – די. והביא דברי התו"ח. ונראה שאין כוונתו להקיף על מנת להתיר טלטול גירדא, אלא צריך שיהא דעתו להשתמש שם תדיר.

ובחזו"א (פט, ה יז; פו, ז) נקט שאין מועילים שימושים אחרים מלבד לינה. [וכן מורה פשט דברי רש"י שם שפותח בו בית דירה]. וצ"ע מאי שנא מדין וסוהר (לעיל יח). שהשימוש התדירי בטיפול בהמות עושה אותם כמוקף לדירה, כמוש"כ החזו"א עצמו (ק, כ). אכן כמה ראשונים (שם) כתבו שהרועה לן שם. וצ"ע.

ב. עוד אפשר לפרש שמדובר כאן שיש לו דירה במקום סמוך, ורוצה מעתה להשתמש בקרפף בתדירות, ובאופן זה משמע בגמרא בסמוך (בע"ב) שגם זה נחשב 'בית פתוח לתוכו' ומועיל על ידי שמתקן ההיקף, וכמובא להלן בשם החזו"א. ובחזו"א איש (פט סק"ז) צדד לומר שאם בדעתו לבנות בית בקרפף וישמש לו הקרפף כחצר לביתו, מותר בטלטול מיד כשפורץ וגודר אפילו עדיין לא בנה הבית, ועכ"פ אם בנה אחר כך – ודאי מותר אז, שהואיל והחצר עיקרה לתשמיש הבית, מועיל בה 'הוקף ולבסוף פתח'.

דפים כב – כג

לח. האם הותרו 'פסי ביראות' בבארות היחיד ובבורות?

לדברי רבי עקיבא, עושים פסי ביראות לבאר הרבים ובאר היחיד וכן לבור הרבים אבל לא לבור היחיד (שמא ייפסקו המים וימשיך לטלטל שם).
 רבי יהודה בן בבא אומר: אין עושים פסים אלא לבאר הרבים בלבד. וכן פסק שמואל: לא הותרו פסי ביראות אלא לבאר מים חיים של הרבים בלבד.
 לדברי תנא קמא דברייתא (לעיל יח.), עושים פסים אף לבור (ולא חילק בין יחיד לרבים). וחנניא חולק (מפני שהבור מימיו פוסקים).
 [ומשנתנו (יז): שסתמה 'באר' בלבד – יכולה להיות כחנניא, או כרבי עקיבא ונקטה הדבר הפסוק – בין של רבים בין של יחיד, או כרבי יהודה בן בבא ובבאר הרבים בלבד. גמרא יח.]
 הלכה כשמואל, שלא התירו פסי ביראות אלא לבאר מים חיים של רבים (עפ"י ר"ף; רמב"ם שבת יז,ל).

דף כג

לט. מה דין הטלטול בגינה ובקרפף שלא הוקפו לשם דירה?

הגינה והקרפף (– שטח גדול מחוץ לעיר שמאחסנים בו עצים וכד'. רש"י יח. ועוד) שמוקפות גדר גבוהה עשרה טפחים; מדין תורה, אפילו היה שטחן גדול מאד הריהן רשות היחיד והזורק לתוכן מרשות הרבים חייב (כדלהלן יז:), אבל אסרו חכמים לטלטל בהן יותר מד' אמות באופנים מסויימים מפני שלא הוקפו לדירה. ונחלקו תנאים בפרטי הדינים; –

לדברי רבי יהודה בן בבא, אם הן שבעים אמה ושיריים (= שני שליש האמה, ארבעה טפחים) על שבעים אמה ושיריים (או פחות. תוס' וש"ר דלא כהר"ד) – מותר לטלטל בתוכן ובלבד שיש בהן שומירה (= סוכת שומרים) או בית דירה, או שהן סמוכות לעיר. אבל יותר משיעור זה אין מטלטלים אפילו בשומירה וכו'.
 א. לפרש"י, אפילו הוקף לדירה אין מותר ביותר מהשיעור הנזכר. [ואפשר שאף לפי דעתו, בדיר וסהר ומוקצה וחצר ומבוי מותר אפילו גדולים, כפשט המשניות. עפ"י תוס'. וכן נקט הרא"ש].
 והתוס' וש"ר סוברים שאם הוקף לאחר שפתח בית דירה – מותר לדברי הכל, ורק בכגון שומירה שהיא דירה גרועה אסור [ובשבעים אמה ושיריים מותר בשומירה אפילו הקיף תחילה הגדר ולבסוף פתח].

ב. 'בית דירה'. רבנו יהונתן מפרש: לפרקים. וי"א שדרים שם תדיר (עפ"י פירוש ר"ח בן שמואל).
 'סמוכה לעיר'; יש אומרים סמוכה ממש, הואיל וסמוכה לביתו דעתו להשתמש שם תדיר (ערש"י והג"א). ורבנו יהונתן פירש: בתוך אלפים אמה (והביאו המג"א. אבל בשער הציון (שנת אות טז) פקפק בדבר להלכה).

רבי יהודה אומר: אפילו אין בהן אלא בור ושיח ומערה – מטלטלים בתוכן.
 רבי עקיבא אומר: אפילו אין בהן אחת מכל אלו מותר, ובלבד שיהא שם שבעים אמה ושיריים על שבעים ושיריים. [דייקן מדבריו שלשיטתו אין התר במעט יותר משבעים ושיריים על שבעים ושיריים (ומסתבר שאפילו ע"י שומירה. רעק"א), אעפ"י שאינו יתר על בית סאתים. אבל לת"ק (ור"י בן בבא. עתוס') מותר ביותר מעט – שבעים אמה וחמש שביעיות האמה בקירוב (ע' פיה"מ לרמב"ם; ר"ח בן שמואל. וכן הלכה. ע' משנ"ב שנת סק"ז)].

הרשב"א והר"ן פרשו (לפי גירסת רוב הספרים) שלרבי עקיבא, כאשר השטח ארוך וצר אין מותר בטלטול אלא כשיש בו שומירה וכד', ורק כשהוא מרובע אין צריך אחד מכל אלו. ורבי יהודה בן בבא הצריך ריבוע וגם שומירה וכד' (וע"ע ריטב"א).

לדברי רבי אליעזר ורבי יוסי, הוא הדין כשארכה פי שנים מרחבה, מאה על חמשים אמה כחצר המשכן – מותר, אבל היה ארכה יתר על פי שנים מרחבה, אפילו אמה אחת – אין מטלטלים בתוכה. ופירשו שיש בין רבי אליעזר ורבי יוסי ריבוע שריבעו חכמים.

א. פרש"י ורבנו יהונתן: לרבי אליעזר עיקר השיעור בארכה פי שנים מרחבה, ואם ריבע – כשר.

ולרבי יוסי עיקר השיעור בריבוע וכן מורים לכתחילה לעשות (וכן נקט בעל ההשלמה להלכה).

והר"ה מפרש שלר"א צריך שיהא דוקא ארכה כשנים מרחבה, אבל לא מרובעת.

ורבנו חננאל והר"ף מפרשים (וכ"כ הר"ן בשם רבי שרירא גאון, וכן הסכים הרמב"ן) שנחלקו אם צריך שהאלכסון לא יהא יותר מפי שנים מרחבה (ר"א) אם לאו (ר"י). אבל אין סברא לחלק בין לכתחילה לדיעבד, כפרש"י (תוס').

ב. מדברי הרא"ש מבואר בפשיטות ש'אמה' שנקט רבי אליעזר – בדוקא, אבל בפחות מכן מותר

לטלטל (ומקושת הגמרא היינו ר' יוסי יש לשמוע שאף ר"י לא נחלק בדבר, וכמו שכתב בשפת אמת ועוד.

וא"כ יש נפקותא בדבר לדין דקיי"ל כר' יוסי. וכן נקטו הפוסקים. ע' או"ח שנה, א ובמשנ"ב סק"א). ובסתירת הלשון בארחות חיים (רל) נראה שכל שארכו יתר על פי שנים אסור (וע' חו"א פת, כח שדין זה

מפורש בגמרא, ותמה על הבאה"ל שציין מקורו מהרא"ש. וצ"ב הלא בגמ' אפשר לפרש 'אפילו אמה אחת' שאמר

ר"א – לאו בדוקא, וכמו שמצינו בהרבה מקומות כע"ז, וכפי שנראה בארחות חיים. וע' גם בקר"א).

רבי אלעאי אמר ששמע מרבי אליעזר: אפילו שטח גדול כבית כור (= שלשים סאה) – מטלטלים, וביקש

ולא מצא לו חבר ששמע כן מר"א. וחנניה אמר (בברייתא כו.) בשם רבי אליעזר (ריטב"א שם בשם מורו): אפילו

ארבעים סאה.

ומסרו בשם שמואל שפסק כרבי יוסי וכרבי עקיבא לקולא; אפילו ארוך וצר כחצר המשכן מותר (וכן

בשאר צורות. רמב"ם; ענה"ק), ואפילו אין בו לא שומירה ולא בור ושיח וכד'.

א. להלכה, אם היה הקרפף או הגינה יותר מבית סאתים, והיתה שם שומירה או בית דירה, או

שהיתה סמוכה לעיר – יש אומרים שמוותר לטלטל בה (אור זרוע, ומובא כן בשמו בהג"א [בשעה"צ

(שנה סק"ט) חכך בדעת האו"י. אך באו"ז בסי' קכט קל לכאורה משמע שנקט כן להלכה]. וכן י"ל לרש"י במשנה

שהשומירה דינה כהקף לדירה. ע' שפ"א). ויש מי שהוסיף אפילו היה שם בור ושיח או מערה

ששואבים מהם תדיר מותר (ריא"ז).

ואילו הרא"ש (ור"י, מובא באגודה) נקט שאסור אלא אם הוקפה לצורך דירה, שפתח ולבסוף הוקף

(וכתב המשנ"ב (שנה סק"ח ובשעה"צ) שכן הכרעת האחרונים להלכה. וע' גם חו"א פת ס"ק כ כג לג).

ויש מצדדים לומר ששומירה מועילה רק לקרפף שאינה יתרה על בית סאתים אלא שארכה

יתר על פי שנים מרחבה (ער"ן כה: והרשב"א שם פקפק בדבר כי לא מצינו לזה עיקר בגמרא. וע' חו"ב

להלן שם סק"ד).

ב. היתה פחות מבית סאתים, אפילו ארכה יתר על פי שנים מרחבה – מותר (עפ"י תוס' ור"ן כה).

ואפילו האורך גדול הרבה ממאה אמה (כן נקט המשנ"ב שנה סק"ב ובשעה"צ). ויש מפקפקים בדבר

(ע' חו"א פט, יא עפ"י רשב"א ריטב"א ותוס' בתירוץ אחד שאף בפחות מבית סאתים לא יהא האורך יותר מפי

שנים (וע"ש סק"ז). וע"ע בחדושים ובאורים כאן סק"ג).